

Foto: Frode-Jenssen

Nei til EUs visjon, strategi og argumenter om EU og klimapolitikk

Nei til EUs visjon, strategi og argumenter om EU og klimapolitikk

08.08.22 – Notat fra Arbeidsgruppe for klimapolitikk

Innhold

Sammendrag: Visjon og strategi	2
Del 1: Nei til EUs visjon	4
Del 2: Nei til EUs strategi	5
Naturmangfoldkrise og klimakrise	5
Tenke globalt og handle lokalt	5
En solidarisk klimapolitikk	6
Finansøkonomiens innflytelse på klimapolitikken må reduseres	6
Nei til EU lytter til miljøorganisasjoner	7
Del 3: Argumenter og hovedbudskap	8
EU-tilpasningene hemmer norsk klima- og miljøpolitikk	8
Har utsatt klimakutt i Norge	8
Norge må ut av EUs kvotemarked	9
EUs energiunion gjør det vanskeligere for Norge å lykkes med den grønne omstillingen	10
Ut av EUs Energiunion	11
Klima- og miljøvennlig digitaliseringspolitikk	11
EU tar ikke hensyn til at et grønt skifte også krever rettferdig fordeling	11
Europeiske miljøorganisasjoner er kritiske til EUs klimaplan	12
Kan føre en bedre politikk utenfor EU	12
Kroner for klima	13
Ja til globalt samarbeid	13
Vedlegg: «Friheten utafor EU» av Dag Seierstad	14

Arbeidsgruppe for klimapolitikk er nedsatt av Nei til EUs styre. Gruppen har bestått av Roy Pedersen, Ole Kristian Setnes, Ole Kvadsheim og Morten Harper. Styret har gitt innspill til notatet underveis i arbeidet.

Sammendrag: Visjon og strategi

Nei til EUs visjon om klimapolitikk

Nei til EU ønsker en ambisiøs klimapolitikk som utvikler unike og lokale løsninger, og kutter utslipp her hjemme. For å lykkes med dette er det avgjørende å beskytte våre ressurser og ha kontroll over energien. Det vil gjøre det mulig å gjennomføre en god klima- og miljøpolitikk, som er forenlig med hensyn til demokrati, folkestyre og rettferdig fordeling. Nei til EU mener det er viktig med økt selvforsyning og geografisk nærhet mellom produsent og forbruker. Nei til EU vektlegger at klimakrisen må løses gjennom folkelig forankring.

Strategi

Naturmangfoldkrise og klimakrise:

- Verden står overfor både en naturmangfoldkrise og en klimakrise. Det er av strategisk betydning at Norges klimapolitikk ikke setter disse krisene opp mot hverandre.
- EU mangler ikke-fossil balansekraft. EU har havnet i en situasjon med to parallelle energisystemer: et grønt ustabil energisystem og et fossilt regulerbart backup-system. Dette påfører enorme naturødeleggelser siden det blir nødvendig å videreføre eksisterende utvinningssoner for kull, gass og olje, samt utvide med ny arealkrevende energiproduksjon samt utvinning også utenfor EU for de mineralintensive fornybare teknologiene.

Tenke globalt og handle lokalt:

- Norge har, til forskjell fra mange EU-land, tilstrekkelig med strategiske virkemidler for å nå klimamålene. Norge må forlate EUs kvotemarked for å ta demokratisk styring over klimapolitikken, tilpasset nasjonale og lokale forhold.
- Vi bør energieffektivisere vannkraftverk, redusere forbruk av jordas ressurser og bygge ut desentraliserte energisystemer, for eksempel kortreist energi som jordvarme og varmepumper.
- Disse tiltakene vil demokratisere og øke selvråderetten over norsk klimapolitikk, og dette er veien å gå for å løse både naturmangfoldkrisen og klimakrisen, uten å sette dem opp mot hverandre.
- Denne strategiske tilnærmingen reduserer behov for strømnnettutbygging, den sparer verdifull balansekraft, den sparer natur, og den går imot EUs grenseløse vekstfilosofi.
- En felles plattform basert på energiøkonomisering og desentraliserte energisystemer vil muliggjøre bredere strategiske allianser mellom Nei til EU, partier, fagbevegelse, bondeorganisasjoner, fiskeriorganisasjoner og miljøorganisasjoner.

En solidarisk klimapolitikk:

- Vi ser et ekspansivt EU som legger beslag på store ressurser og mineraler i Afrika, Asia og Latin-Amerika, og som også forsøker å få innpass i Arktis.
- Energiøkonomisering i husholdningene og industri bør prioriteres der hele befolkningen deltar og støtter opp om det grønne skiftet gjennom energibesparende tiltak.

- Norge kan hjelpe Europa ved å forske frem ny kunnskap om ikke-fossil balansekraft. Dette vil kunne bli et viktig bidrag fra Norge til å hjelpe Europa og resten av verden.

Finansøkonomiens innflytelse på klimapolitikken må reduseres:

- Finansøkonomien har stor innflytelse på EUs klimapolitikk og svekker langsiktig ansvar, fordi eierskap regelmessig skifter hender og investeringer gjøres for rask fortjeneste i stedet for å fremme langsiktige klimamålsettinger.
- Det norske energisystemet blir stadig mer innrettet på eksport og børsdrevet fri flyt, med import av EUs høye strømpriser som konsekvens. Dette er til sterk ulempe for norske husstander og vil ha katastrofale konsekvenser spesielt for kraftforedlende næringsliv.

Å være en del av EUs frie flyt av energi gjør at industrien vår kan bli flyttet til land som baserer energiproduksjonen sin på kull. EU-tilknytningen vår setter Norges grønne omstilling i revers og fører til at vi gir fra oss et av våre viktigste grønne konkurransefortrinn. Høye strømpriser kan brukes som virkemiddel for å redusere forbruket, men da ved å innføre et toprissystem hvor nødvendig basisforbruk er rimelig, samtidig som luksus- og overforbruk avgiftsbelegges mer.

Norge har gode forutsetninger til å gå foran i klimapolitikken, og lede an med eksemplenes makt. Når folk inviteres inn i de demokratiske prosessene skaper det økt oppslutning om tiltakene, med større rom for nyskapning. Norge kan spille en nøkkelrolle i å utvikle morgendagens grønne teknologier. Mulighetene finnes!

Del 1: Nei til EUs visjon

Nei til EU vektlegger at klimakrisen må løses gjennom folkelig forankring. Det er avgjørende å beskytte våre ressurser og ha kontroll over vår energi for å kunne gjennomføre en god klima- og miljøpolitikk, som er forenlig med hensynet til demokrati, folkestyre og rettferdig fordeling. Nei til EU ønsker et levende folkestyre – også i klimapolitikken. Når folket inviteres inn i de demokratiske prosessene skaper det økt oppslutning om tiltakene, med større rom for nyskaping og omforente løsninger. Det er ødeleggende for oppslutningen om klimapolitikken hvis folk føler at de får den tredd ned over hodet. Når makten over klimapolitikken flyttes fra folket til lukkede rom, får dessuten lobbyinteresser mer innflytelse.

Nei til EU ønsker en ambisiøs klimapolitikk, hvor de enkelte statene spiller en nøkkelrolle i å kutte i sine egne nasjonale utslipp. Vi mener at Norge, som et rikt land, har et særskilt ansvar for å gjøre noe med sine egne nasjonale utslipp. I stedet for å lene seg på EUs markeds mekanismer, med kjøp og salg av utslippstillatelser, ønsker vi en klimapolitikk som utvikler unike og lokale løsninger og kutter utslipp her hjemme. Nei til EUs visjon for norsk klimapolitikk er at de grønne konkurransefortrinnene vi sitter på skal brukes strategisk til å gjøre Norge til et lavutslippssamfunn uten å skade naturmangfoldet. Norge har gode forutsetninger til å gå foran i klimapolitikken, og lede an med eksemplens makt. Vår visjon er også et klimasamarbeid hvor de rike landene holdes ansvarlige for sine utslipp.

Norge er godt rustet for å klare det grønne skiftet og kutte 55 prosent i egne nasjonale utslipp innen 2030, så lenge det finnes politisk vilje til å velge riktige løsninger i de norske klimatiltakene. Stor tilgang på utslippsfri og fornybar energi lar oss gå lengre i å erstatte fossile energikilder med fornybare alternativer. Rikelig tilgang på vannkraft lar oss produsere nødvendige industrivarer på en bærekraftig måte. Som et av de rikeste landene i verden er Norge godt rustet til å forske fram, videreutvikle og investere i nye grønne næringer med lavt ressursforbruk. Og som et høyteknologisk land kan Norge spille en nøkkelrolle i å utvikle morgendagens grønne næringer og teknologier. Mulighetene finnes!

Nei til EU ønsker økt selvforsyning, og mer geografisk nærhet mellom produsent og forbruker. I motsetning til EUs forkjærlighet for stordriftsfordeler ønsker Nei til EU at de lokale ressursene vi sitter på skal brukes til det beste for folk og miljø. Det innebærer å opprettholde et levende norsk landbruk, fritatt fra EUs konkurransetvang. Vår visjon er et levedyktig og bærekraftig landbruk, hvor hensynet til dyrene og klima har forrang over hensynet til økonomisk vekst.

Hvorfor EUs klimapolitikk ikke er forenlig med Nei til EUs visjon:

EUs klimapolitikk er i stor grad et prosjekt ovenfra og ned, preget av sterke lobby- og næringsinteresser. Mange av tiltakene kan forsterke de økonomiske forskjellene. I flere EU-land demonstreres det mot politiske vedtak som folk mener kommer fra en politisk elite. EUs frie flyt og veksttvang er et hinder i klimapolitikken. EU-tilknytningen vår lar Norge betale for å slippe å være med på dugnad og felles nasjonal innsats. Så lenge vi er med på EUs klimarammeverk stilles det per i dag ikke konkrete krav til hvor mye Norge skal kutte i egne nasjonale utslipp.

Del 2: Nei til EUs strategi

Naturmangfoldkrise og klimakrise

Verden står overfor både en naturmangfoldkrise og en klimakrise. Her ser vi motstridende interesser i EUs klimapolitikk. Det er av strategisk betydning at Norges klimapolitikk ikke setter disse krisene opp mot hverandre, det vil føre oss lengre vekk fra både klima- og naturmangfoldmålene. For eksempel innebærer koblingen til EUs energiunion en risiko for norsk vassdragsnatur. EU vil at norsk kraftproduksjon skal gå på høygir for å levere mest mulig strøm til Europa når det er vindstille. Da må kraftverkene våre gå av og på i raske skift. Slik effektkjøring betyr store og stadige svingninger i vannstanden. Det har svært negative konsekvenser for liv og artsmangfold i vassdragsnaturen. Nei til EU bør synliggjøre konsekvenser av EUs klimapolitikk for slike andre miljømål.

Tenke globalt og handle lokalt

Energiøkonomisering i husholdningene og industri bør prioriteres der hele befolkningen deltar og støtter opp om det grønne skiftet gjennom sitt arbeid med energibesparende tiltak. Vi må ha lokal industri basert på grønn vannkraft. Vi bør energieffektivisere vannkraftverk, redusere forbruk av jordas ressurser og bygge ut desentraliserte energisystemer (for eksempel kortreist energi som jordvarme og varmepumper). Denne strategiske tilnærmingen reduserer behovet for strømnnettutbygging, den sparer verdifull balansekraft, den sparer natur, den går imot EUs grenseløse vekstfilosofi, og den reduserer finanskapitalens innflytelse over klimapolitikken.

Disse strategiske virkemidlene vil demokratisere og øke selvråderetten over norsk klimapolitikk, og dette er veien å gå for å løse både naturmangfoldkrisen og klimakrisen, uten å sette dem opp mot hverandre.

Det norske energisystemet blir stadig mer innrettet på eksport og børsdrevet fri flyt, med import av EUs høye strømpriser som konsekvens. Dette er til sterk ulempe for norske husstander og vil ha katastrofale konsekvenser for kraftkrevende næringsliv.

Vi gir fra oss et av våre viktigste grønne konkurransefortrinn. Å være en del av EUs frie flyt av energi gjør at industrien vår kan bli flyttet til land som baserer energiproduksjonen sin på kull. Å importere europeiske energipriser bremser utfasingen av fossibiler, og gjør at flere husholdninger bytter ut strøm med gass og vedfyring. EU-tilknytningen vår setter Norges grønne omstilling i revers.

Høye strømpriser kan brukes som virkemiddel for å redusere forbruket, men da ved å innføre et topprissystem hvor nødvendig basisforbruk er rimelig, samtidig som luksus- og overforbruk avgiftsbelegges mer. Dette er ikke mulig å oppnå gjennom ustabile og høye markedspriser, men krever en forutsigbar strømpris – altså at man tar politisk kontroll med strømmen.

En felles plattform basert på energiøkonomisering og distribuerte energisystemer vil muliggjøre bredere allianser mellom Nei til EU, partier, fagbevegelse, bondeorganisasjoner, fiskeriorganisasjoner og miljøorganisasjoner.

En solidarisk klimapolitikk

EU har havnet i en situasjon med to parallelle energisystemer: et grønt ustabil energisystem og et fossilt regulerbart backup-system. Dette påfører enorme naturødeleggelser siden det blir nødvendig å videreføre eksisterende utvinningssoner for kull, gass og olje, samt utvide med ny utvinning også utenfor EU for de mineralintensive fornybare teknologiene. Vi ser et ekspansivt EU som legger beslag på store ressurser og mineraler i Afrika, Asia og Latin-Amerika, og som også forsøker å få innpass i Arktis.

EUs klimaplan forsterker tvangen til økonomisk vekst gjennom rovdrift på naturressursene. EU kaller det «grønn vekst». Dette er både urealistisk og virkelighetsfjernt. Miljøorganisasjoner som Friends of the Earth har påpekt at EU allerede forbruker mer enn sin andel av verdens mineraler og metaller, og mener EU er ute på et «desperat plyndringstokt». Nei til EU arbeider for en klimapolitikk som er solidarisk med det globale sør, og som respekterer nasjoners råderett over sine ressurser av hensyn til egen befolkning og i pakt med internasjonale forpliktelser.

Sol- og vindkraft-teknologiene utgjør en viktig del av EUs satsingsområde for fornybar energi. Disse teknologiene har begrensninger fordi mange EU-land mangler ikke-fossil balansekraft. Teknologiene er relativt kostbare, og mange utbyggingsprosjekter skader naturen i stor grad.

Norge har tilstrekkelig med strategiske virkemidler for å nå klimamålene. Disse virkemidlene er ikke-fossil balansekraft, energieffektivisering og distribuerte energisystemer. Til forskjell fra mange EU-land har Norge gjennom vannkraften ikke-fossil balansekraft. Norge kan hjelpe Europa ved å forske fram ny kunnskap om ikke-fossil balansekraft. Med våre økonomiske ressurser og en høyt utdannet befolkning må Norge bidra til mer på dette området, gjennom egen forskning og internasjonalt samarbeid. Dette vil kunne bli et viktig bidrag fra Norge til Europa og resten av verden.

Finansøkonomiens innflytelse på klimapolitikken må reduseres

EUs Project Bond Initiative ble i 2011 utarbeidet av EU-kommisjonen for å hente investeringer fra kapitalmarkedet. Dette har preget finansieringen av infrastrukturprosjekter for fornybar energi i EU. Kapitalmarkedets rolle i klimapolitikken ble ytterligere forsterket med etableringen av EUs kapitalmarkedsunion i 2015.

EUs kapitalmarkedsunion har som mål å snu investeringene i Europa vekk fra regulerte banker under nasjonal kontroll over til et overnasjonalt kapitalmarked. Dette øker volumet på finansøkonomien i forhold til realøkonomien (industri, landbruk og tjenester) og forskyver maktforholdet. Dette svekker lokal forankring og demokratisk styring over energi- og klimaprojektene, og svekker industri og landbruk.

Siden finansøkonomien har stor innflytelse på EUs klimapolitikk svekkes langsiktig ansvar innen klimapolitikken, fordi eierskap regelmessig skifter hender og investeringer gjøres for å hente rask fortjeneste. Trenden i EUs klimapolitikk fram til nå har vært at kapitalmarkedet trekker verdier ut av felleseie og fører til at det langsiktige ansvaret i klimapolitikken står svakt. Nei til EU vil arbeide for gradvis reduksjon av finansøkonomiens innflytelse i klimapolitikken.

Nei til EU lytter til miljøorganisasjoner

EU-kommisjonen fastsatte i februar at naturgass og atomkraft skal anses som bærekraftige investeringer i regelverket for den såkalte taksonomien. Kommisjonen har fått delegert myndighet, men rådet (medlemslandene) og EU-parlamentet kunne stanse iverksettelsen. Det skjedde imidlertid ikke. Selv om et flertall i EU-parlamentets komiteer for miljø og finans ville stanse EU-kommisjonens «grønnerking», fikk protesten ikke flertall da EU-parlamentet i plenum behandlet saken i juli. Dermed har kommisjonen full ryggdekning, og regelverket skal tre i kraft 1. januar 2023.

Miljøbevegelsen, både i EU og Norge, har reagert kraftig mot EUs beslutning. En rekke europeiske miljøorganisasjoner har tidligere kritisert andre deler av taksonomien, og mener den mislykkes med å gjøre store klimakutt og beskytte naturen. Bakgrunnen for EUs beslutning er frykten for framtidige strømutkoblinger på grunn av mangelen på balansekraft. Utbyggingen av vind- og solkraft har ført til økt behov for balansekraft fra særlig naturgass.

Med de historisk høye strømprisene i store deler av Norge har det kommet krav om forsert kraftutbygging, også i vernede vassdrag. Blant annet Naturvernforbundet har tatt kraftig til motmæle. Høyre og Frp har fremmet forslag om å åpne for utbygging i vernede vassdrag, men dette ble i juni 2022 nedstemt av et flertall på Stortinget. Nei til EU vil fortsette å påvise sammenhengen mellom tilkoblingen til EUs energiunion og strømpriskrisen i Norge.

EUs energipolitikk i endring på grunn av krigen i Ukraina

Etter Russlands folkerettsstridige angrep mot Ukraina er energipolitikken i EU under endring. Omfanget av dette og hvor raskt endringene skjer varierer mellom EU-landene. EU står overfor store utfordringer både med forsyning av nok energi og svært høye priser. Mye tyder på at fokuset på energisikkerhet og energikostnader vil svekke klimapolitikken.

Flere EU-land går i gang med å skifte ut gassleveranser i rør fra Russland med LNG (flytende naturgass) levert på skip fra andre leverandører som USA og Qatar. Hvor mye energiprisene vil øke er usikkert. Amerikansk LNG vil øke karbonavtrykket betydelig i forhold til russisk naturgass i rør. Selv etter 20 år med satsing på fornybar energi mener EU det ikke er mulig å gå fra naturgass fra Russland direkte til fornybar energi som erstatning. Dette er et stort skritt tilbake og illustrerer svakhetene i EUs energi- og klimapolitikk.

Ukrainakrigen gjør satsing på energiøkonomisering og distribuerte energisystemer enda viktigere for EU og Europa. Økt utbygging av vindkraft i EU vil forsterke avhengigheten av fossile energisystemer ytterligere, inkludert LNG. Konflikten mellom klimakrise og naturmangfoldkrise vil forsterke seg.

Del 3: Argumenter og hovedbudskap

Miljø var et av Nei til EUs kjerneargumenter i 1994, og er fortsatt et av de sentrale argumentene jf. [4 gode grunner for at Norge skal si Nei til EU](#).

Utenfor EU har Norge bedre forutsetninger for å kutte utslipp og bidra aktivt i internasjonalt klimasamarbeid, framfor å være ett av svært mange land som på mange måter må gå i takt.

EU har ganske ambisiøse mål for klimakutt, og noen EU-land har kommet et stykke på vei i klimaomstilling, mens andre henger langt etter. Men EUs klimakutt har flatet ut etter 2013, og EU er ikke i rute for å nå 2030-målet. Mer enn effektiv klimapolitikk, har mye av utslippskuttene siden 1990-tallet vært en konsekvens av avindustrialisering, redusert lønnsomhet knyttet til utvinning av kull og import av biobrensel. EUs klimapolitikk bærer preg av tilbakeslag og svak gjennomføringsevne. EUs egen revisjonsrett dokumenterte i mai 2022 at EU ikke greide forpliktelsen om å bruke 20 prosent av budsjettet for 2014–2020 på klimatiltak, resultatet ble bare 13 prosent. EU-kommisjonen hadde overvurdert klimaeffekten av tiltak i EUs landbruksbudsjett, samt investeringer i transport, elektrifisering og biomasse.

EU-tilpasningene hemmer norsk klima- og miljøpolitikk

Norge ble sammen med Singapore betrodd en nøkkelrolle i klimaforhandlingene på FNs Glasgow-toppmøte i 2021, ved å lede arbeidet med reglene for kvotehandel. Samtidig har Norge en selvstendig stemme som må brukes. Norge har gode forutsetninger til å gå foran i klima- og miljøpolitikken, og lede an gjennom eksemplets makt. Gjennom EØS-avtalen, EUs kvotesystem og klimaavtalen med EU har norsk miljøpolitikk derimot blitt tilpasset EU. I en tid der bevisstheten om klimakrise og naturmangfoldkrise er større enn noen gang, ser vi paradoksalt nok at norsk miljøpolitikk har blitt passiv og avventende.

På 1980-tallet var Norge et foregangsland med svært høye miljøstandarder. Innføringen av EØS i 1994 innebar som hovedregel at Norge ikke lenger kunne opprettholde strengere miljø- og helsekrav til produkter enn dem som EU vedtok. Argumentet var at produktet ellers ikke ville være sikret fri flyt på EU-markedet. Land som stiller strengere miljøkrav enn de andre, ville hindre den frie flyten av varer.

Før Norges tilpasning til EUs indre marked gjennom EØS, hadde Norge sammenlignet med EU for eksempel et strengere lovverk for kjemikalier, mer restriktive regler for bruken av tilsetningsstoffer i næringsmidler og strengere veterinærregler.

Etter at miljøkrav ble senket og tilpasset EUs indre marked på 1990-tallet, venter man nå på felles tiltak fra EU. Det er blitt en slags praksis i innlært selvsensur, som bremser videreutvikling av nasjonal miljøpolitikk. Kreativiteten forsvinner.

Har utsatt klimakutt i Norge

Kvotehandelsystemet – der bedrifter kjøper og selger rettigheter til å slippe ut klimagasser – er EUs hovedtiltak i klimapolitikken. Systemet omfatter innenriks luftfart, industri, energiproduksjon og petroleum. Norge har gått via EU-systemet i våre forpliktelser om

klimakutt i Parisavtalen. Det har gjort at Norge kan kutte mindre i innenlandske utslipp enn vi i utgangspunktet hadde lagt opp til.

EUs klimapolitikk legger opp til at kuttene først og fremst skal tas der det er kostnadseffektivt. I praksis betyr det at en svært liten del av Europas klimakutt skal tas i Norge fram mot 2030. Den norske omstillingen ville gått raskere dersom vi hadde forpliktet oss til innenlandske klimakutt, for både kvotepliktig og ikke-kvotepliktig sektor, heller enn å gå via EU-systemet. Som følge av dagens EU-tilknytning kan Norge på papiret oppfylle sine Paris-forpliktelser uten å kutte ett eneste tonn i innenlandske kvotepliktige utslipp.

Norge må ut av EUs kvotemarked

I Hurdalsplattformen tar regjeringen til orde for å se Norges utslipp under ett, slik at utslipp både i ikke-kvotepliktig og kvotepliktig sektor kuttet med 55 % (fra 1990 til 2030). Problemet med regjeringens nye ambisjon er at de ikke ser ut til å ha tatt innover seg hvordan kvotesystemet til EU fungerer. Kvoteene omsettes fritt, noe som betyr at utslippsreduksjoner et sted som hovedregel fører til tilsvarende utslippsøkninger et annet sted. Det gir ikke mening å overføre ansvaret for norske kvotepliktige utslipp til EU gjennom å være med i kvotemarkedet, når man vil ha ambisiøse nasjonale mål for egne kutt i den samme sektoren.

EUs kvotemarked har i vesentlig grad tatt over den overordnede styringen av klimapolitikken i EU. Kvote-markedet trekker søkelyset bort fra komplekse og sammensatte utfordringer som er avhengig av lokale forhold. Nasjonalstatene mister demokratisk og politisk styring over energi- og klimapolitikken.

Nei til EU mener det har en verdi at utslippskutt skjer i Norge, blant annet for en framtidsrettet omstilling av det norske samfunnet og å lede an i klimaarbeidet. Konsekvensen av en målsetning om å kutte samlede norske utslipp må være at Norge forlater EUs kvotemarked. Om vi ikke gjør det, kan vi ende med å bruke milliarder av kroner på klimatiltak uten å redusere de samlede utslippene.

Et alternativ til dagens kvotemarked kan være:

1. Norge går ut av kvotemarkedet, og destruerer et tilsvarende antall klimakvoter som vi var forventet å bruke ut perioden. På den måten vil ikke Norges exit frigjøre kvoter og drive opp EUs utslipp.
2. Norge formulerer et nasjonalt klimamål som også omfatter de kvotepliktige utslippene. Det styrkede nasjonale målet rapporteres inn til Paris-forhandlingene.
3. Norge innfører en nasjonal karbonavgift og fastsetter at denne til enhver tid skal være minst like høy som kvoteprisen. På den måten er vi garantert at utgangen fra kvotemarkedet ikke gir mindre norske kutt. På samme måte som med dagens klimakvotesystem skal det betales ut CO₂-avgift-kompensasjon til kraftforedlende industri som sikrer industrien fortsatt konkurransekraft.
4. En del av avgiftsinntektene (grovt anslått 22–44 milliarder kr med dagens utslipp, og en avgift på mellom 1000 og 2000 kr per tonn) brukes på prosjekter som fremmer grønn omstilling i sektorene som i dag er omfattet av kvotepliktig sektor. Når Norge først er ute av kvotemarkedet vil disse tiltakene gjøre at vi kutter, og ikke bare flytter, utslipp.

Kvotemarkedet kan bli utsatt for finansspekulasjon. Det vil si at spekulanter kjøper og selger kvoter for å tjene penger, ikke for å få tillatelse til å slippe ut CO₂. Denne type spekulasjon kan trekke verdier ut av realkapitalen som ellers kunne bli brukt på klimaomstilling. De fire tiltakene ovenfor gjør at vi unngår slik spekulasjon.

EUs energiunion gjør det vanskeligere for Norge å lykkes med den grønne omstillingen

På klimatoppmøtet i Glasgow fikk Norge verestingprisen «årets fossil» fra miljøorganisasjonen Climate Action Network. Klimaminister og ACER-forkjemper Espen Barth Eide uttalte at han på ingen måte følte seg truffet. Kåringen treffer derimot et ømt punkt i den norske spagaten mellom klimaambisjoner og storprodusent av olje og gass. I en felles erklæring om energisamarbeid med Norge 23. juni 2022 uttrykker EU støtte til videre norsk leting og utvinning av olje og gass.

Barth Eide var arkitekten bak det stortingsflertallet som vedtok EUs tredje energipakke og førte Norge inn i ACER. Ved å legge Norge inn i EUs energiunion ble det enda mer krevende å lykkes med den grønne omstillingen i Norge. Klimavennlig strøm eksporteres ut av landet, i et markedsstyrt system der norske husholdninger, næringsliv og landbruk betaler regningen – også i EU-land.

Høye strømpriser nuller ut konkurransefordelen til spesielt kraftforedlende industri. Tusenvis av arbeidsplasser er i fare, der norsk industri er ledende på energieffektive løsninger med reduserte klimautslipp. Resultatet kan bli at industri flyttes til land hvor energibehovet dekkes av kull, noe som driver opp de globale utslippene. For å sikre og skape ny industri er de høye og svært svingende strømprisene et problem, selv om langsiktige kontrakter kan dempe noe av effekten.

Samtidig setter de høye strømprisene en brems på innenlandsk elektrifisering. Strømpriskrisen i 2021–22 har fått husstander til å skru av strømvarmen og heller fyre med gass og ved. Importen av europeiske strømpriser dytter Norge tilbake i fossile løsninger, og reverserer de framskrittene som er gjort. I tillegg rammer de høye strømprisene vanlige folk på en usosial måte. Den som har lav eller middels inntekt, bruker en større andel av inntekten på energi enn hva rike folk gjør. Påkoblingen av Norge på det europeiske strømmarkedet kan på den måten ødelegge for oppslutningen i befolkningen om det grønne skiftet.

Energikrisen i Europa har skapt alvorlig tvil ved om EU har egnede tiltak og evne til å gjennomføre klimakutt i den størrelsen som FNs klimapanel sier er nødvendig om vi skal nå 1,5-graders målet. Parisavtalens mål henger dermed i en tynn tråd. EUs markedsstyring gjør det vanskeligere å satse på langsiktig grunnforskning og overordnet ledelse og planlegging for utvikling av fornybare løsninger. Uferdige teknologier som gir investorer kortsiktige gevinster dominerer tenkningen. Eksempler på dette er markeder for fornybar vind- og solenergi uten teknisk løsning for ikke-fossil balansekraft, samt blått hydrogen uten løsning for karbonfangst og lagring. Energikrisen vi nå ser er resultatet.

EU ønsker at markedets prismekanismer og finansielle transaksjoner skal løse alle fornybare utfordringer. Denne ensidigheten reduserer sjansene for å finne gode og langsiktige løsninger på klimakrisen.

Ut av EUs energiunion

Bindingene til EUs energiunion og EØS setter Norge i klimaets Catch 22: Bundet i et system der det lønner seg å kutte utslipp utenfor Norge og dermed utsette omstilling, samtidig som tilgangen på strøm som er nødvendig for denne omstillingen blir enda mer en knapphetsvare. Markedets logikk er kortsiktig. EUs markeder for klimakvoter og strøm virker motsatt av en planmessig omstilling i Norge, som er tilpasset både regionale og sosiale forskjeller.

Klimavennlig strøm eksporteres ut av landet fordi strømmen pålegges å være en vare som alle andre. Dette gir store overskudd, høye lederlønninger og fri flyt av strøm selv om de fleste selskapene er offentlig eide. Nasjonal politisk regulering av den miljøvennlige kraften blir umulig. Det er nødvendig å gå ut av ACER og EUs Energiunion for å ta tilbake folkevalgt styring og kontroll med arvesølvet.

Nei til EUs alternativ til integrering i EUs strømmarked:

- Vannmagasinene skal til enhver tid ha en fyllingsgrad som muliggjør å forsyne landet med billig strøm. Tiltaket gjennomføres uavhengig av om det klages inn for ACER/ESA.
- Forhandle med Tyskland og Storbritannia om strømeksporten i henholdsvis NordLink- og North Sea Link-kablene. Om nødvendig si opp avtalene for å komme i forhandlingsposisjon.
- Avklare forsyningssikkerheten med naboland uten kraftbørsen.
- Ta energibyrådet ACER og forordningen om grensekryssende krafthandel 714/2009 ut av EØS-avtalen.
- Norske myndigheter må ta full politisk styring med Reguleringsmyndigheten for energi (RME), som i dag er uavhengig av nasjonale myndigheter og skal gjennomføre EUs regelverk og vedtak fra ACER (via ESA).
- Satse mer på forskning på fornybar energi med balansekraft, og hjelpe EU med å ta den nye teknologien i bruk. Dette vil redusere EUs behov for å hente balansekraft fra Norge.

Klima- og miljøvennlig digitaliseringspolitikk

Verdens digitaliserte infrastruktur er estimert å forbruke 5–9 prosent av verdens strøm hvorav 2 prosent er forbruk i datasentre. Giftige og ikke resirkulerbare komponenter i digitalt avfall er enormt. EUs frie etableringsrett gjør det i praksis vanskelig å regulere digitaliseringen. ESA sa nei til Stortingets ønske om høyere elavgift på produksjon av kryptovaluta fordi Norge da ville bryte med etableringsretten. Nå har alle datasentre lav elavgift uansett formål. Det enorme energibehovet til kryptovaluta, spill og strømnetjenester av ymse slag bør ikke ha samme prioritet som energibehov til husstander, landbruk og industri.

EU tar ikke hensyn til at et grønt skifte også krever rettferdig fordeling

EUs klimapakke Fit for 55 skal operasjonalisere European Green Deal. Virkemidlet er markedets prismekanismer. Det blir kvotehandel også om drivstoff til veitransport og energi til bygninger. Kostnadsøkningene utgjør relativt sett mer for husholdninger med lav inntekt, som bruker en større andel av sine midler på brensel og transport. Fossilfrie kjøretøy og klimasmart oppvarming er heller ikke like tilgjengelig for alle. Selv om elbiler, solceller og varmepumper kan ha lave driftskostnader, er investeringskostnadene utenfor rekkevidden til mange med lav inntekt. Dermed vil en del av befolkningen være «fanget» i boliger eller biler som blir dyrere å bruke.

Omtrent ti prosent i Norge lever under den relative fattigdomsgrensen. Når man ser på EU/EØS-området som helhet blir forskjellene enorme, både innad og mellom land. En felles kvotepris slår ulikt ut om du er i Tyskland eller Bulgaria, med de laveste lønningene i EU.

Et nytt fond skal gi støtte til energieffektivisering, oppvarmingsløsninger, kjøling og kjøretøy. I kommisjonens forslag skal 25 prosent av kvoteinntektene fra transport og bygninger inn i fondet, og landene kan bidra med det samme. Bare en del av fondet skal gå til sosial utjevning, det skal også finansiere blant annet infrastruktur for ladepunkter. EU undervurderer at forskjellene øker og hvilke politiske konsekvenser dette får.

Europeiske miljøorganisasjoner er kritiske til EUs klimaplan

Europeiske miljøorganisasjoner har fremmet omfattende kritikk av European Green Deal (EUs klimaplan). Et hovedpunkt i kritikken er at EU-kommisjonen gir etter for påvirkning fra industriens lobbyorganisasjoner, dette gjelder spesielt gassindustrien, men også industrilandbruk, bioteknologi og kjemisk industri som har sterke lobbyorganisasjoner. Miljøorganisasjoner har også sine lobbygrupper med tilgang til EU-kommisjonen i form av møter, men deres tilgang til EU-kommisjonen er mye mindre enn industriens pengesterke lobbygrupper.

På enkelte områder som energisektoren er EUs klimaplan kommet helt ut å kjøre. Et spesielt viktig punkt er at europeiske miljøorganisasjoner har rettet hard kritikk mot lobbygrupper for gassindustriens innvirkning på EUs hydrogenstrategi. Gassindustrien har lyktes i å komme inn bakdøren ved at EU-kommisjonen nå har akseptert forskjellige versjoner av blått hydrogen (hydrogen produsert av gass med karbonfangst og lagring som det er omstridt om fungerer). Siden grønt hydrogen ikke kan skaleres opp i særlig grad, ser det ut som blått hydrogen og fossil industri har trygget sin posisjon i EUs energimarked en god stund framover.

EU-kommisjonen omfavner nå hydrogen som framtidens «rene» drivstoff. Samordnet lobbyvirksomhet fra gassindustrien har sørget for at de neste avgjørende tiårene vil Europas hydrogenøkonomi drives av blått hydrogen laget av fossile brensler. Denne kritikken har også kommet fra Naturvernforbundets internasjonale nettverk Friends of the Earth Europe. EU har gjort seg avhengig av fossil energi i mange tiår framover med blått hydrogen som bærebjelke.

Kan føre en bedre politikk utenfor EU

Gjennom å stå utenfor EU kan Norge føre en bedre politikk på mange områder som er viktig for klima:

- Egen jordbrukspolitikk
- Egen fiskeriforvaltning
- Egen pengepolitikk
- Fri stemme i internasjonale klimaforhandlinger

Store deler av norsk jordbruk ville ikke kunne konkurrere i et åpent europeisk marked. Et stor-skala industrielt landbruk er ikke ønskelig, og heller ikke mulig i store deler av landet, og Norge har et høyere kostnadsnivå. Et EU-medlemskap ville bety mindre landbruk i

Norge og mer import av matvarer, med høyere klimagassutslipp på grunn av produksjonsmåten og økt transport. EUs felles fiskeripolitikk er preget av overfiske. Det ville truet bærekraften i næringen å la EU regulere norsk fiskebestand. Fiskeriforvaltningen har enorme konsekvenser for økosystemer i havet og tilgangen på fornybare, klimavennlige ressurser i framtiden.

Kroner for klima

EU har unionsvalutaen euro og en felles pengepolitikk. Når olje- og gassproduksjonen faller, og dermed inntektene fra den, er det en fordel med en egen valuta. Med en svekket kronkurs vil norske varer få en fordel i butikkene fordi importerte varer blir dyrere. Norske varer blir samtidig billigere i utlandet, og bedriftene kan utvikle ny grønn eksportrettet virksomhet.

Ja til globalt samarbeid

Over 94 prosent av verdens befolkning er ikke med i EU. Norge har vært en aktiv deltaker i det globale miljøsam arbeidet. Omtrent 100 internasjonale miljøavtaler er forhandlet fram i regi av FN, deriblant Parisavtalen om klimagasser (2015). Norge har bidratt i klimaforhandlingene for å bevare regnskog og ved å heve det nasjonale målet om utslippskutt. Som EU-medlem ville Norge få stemmerett i EUs organer, men vi ville miste en selvstendig stemme i alle andre internasjonale fora som er viktig for klima og miljø. Mens Sverige, Danmark og Finland «sitter på gangen» fordi EU forhandler på vegne av medlemslandene, kan Norge spille en aktiv rolle som selvstendig part.

Friheten utafor EU

Når små land kan forholde seg mer solidarisk overfor fattige land enn store land.

Lite morer den norske ja-sida mer enn utsagn om at lille Norge kan bety noe globalt sjøl om vi ikke vil inn i EU for å sitte ved det bordet «der avgjørelsene tas». Men slike eksempler fins.

Vannforsyning er ingen bagatell for EU. Av verdens ti største vannkonsern, har ni adresse EU. Det tok EU-kommisjonen konsekvensen av da den i juni 2003 krevde at 72 land måtte åpne seg for full utenlandsk konkurranse om å forsyne befolkningen med vann. De fleste av de 72 var u-land.

Bondevik-regjeringen fulgte etter i samme spor – med krav innen vannforsyning, energiforsyning og høyere utdanning.

På WTO-møtet i Hong Kong i desember 2005 vakte daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre oppsikt ved – som den eneste – å trekke alle krav om markedsadgang som Bondevik-regjeringen hadde stilt. I tillegg trakk Støre alle krav om markedsadgang for alle typer tjenester i verdens femti fattigste land, de såkalte MUL-land.

I februar 2006 fulgte EU i Norges fotspor med å trekke krav om fri markedsadgang til å overta vannforsyningen i u-land.

Bak snuoperasjonen til EU lå en serie med årelange kampanjer fra bistandsorganisasjoner, miljøorganisasjoner og fagforeninger rundt om i Europa og i andre deler av verden. (Se for eksempel www.waternotforsale.org)

I Norge hadde presset økt da LO-kongressen i mai 2005, i opptakten til valgkampen foran stortingsvalget i september, vedtok at «Norge må trekke alle krav til utviklingsland om liberalisering av tjenester.»

På 2000-tallet var det flere eksempler på medieoppmerksomhet om oppsiktsvekkende norske «seire» ved internasjonale forhandlinger.

Eksempelene var av mange slag – fra de årelange dragkampene om biotrygghetsprotokollen (Montreal 2000), til den globale frøavtalen (Roma 2001), og den dramatiske innsatsen (sammen med delegater fra Etiopia for å hindre at miljøavtaler skulle underordnes WTO-regler for handel (Johannesburg 2002). (Se Nei til EU-heftet om «EUs rolle i globaliseringen»).

Slike eksempler gjør det viktig å forstå hvorfor Norge av og til står fram med en mer solidarisk u-landsprofil enn EU-land.

Stoltenberg-regjeringens stortingsmelding nr. 12 (2000-2001) – «Om Norge og Europa ved inngangen til et nytt århundre» fanger den ene halvparten av årsaken:

«I flere situasjoner har Norge hatt mulighet til å ta initiativer som ikke uten videre kan tas av EU-land, da disse kan være avhengige av omforente posisjoner innenfor gruppen. Et eksempel er politikktutforming i det kontroversielle skjæringspunktet mellom biomangfold og biopatentering.»

«Regjeringen legger vekt på at Norge utenfor EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk i særskilte sammenhenger har muligheter til å ta initiativ der EU-landene er bundet av felles posisjoner.»

Men den andre halvparten av årsaksmønstret er viktigere:

Når Norge støtter u-land når EU og USA vil ha WTO til å styrke patentrettighetene til vestlige storkonsern, skyldes det nok at vår biotekniske industri er en langt svakere pressgruppe enn den samme industrien i EU og USA.

Når Norge i årevis kunne være viktigste pådriver for en global biotrygghetsprotokoll som kunne gi hver stat rett til å begrense import av genprodukter, er årsaken antakelig den samme: Vi eksporterer ikke slike produkter og har ingen næringsinteresser som presser oss til å mene noe annet.

Årsaken er altså såre enkel: Overfor u-land har Norge et begrensa antall såkalte «offensive næringsinteresser» sammenlikna med EU og USA. Store land og store handelsblokker har vanligvis offensive interesser i alle retninger.

Britene vil selge finanstjenester, franske bønder vil selge korn og kjøtt, tyskerne teknisk utstyr, danskene fleisk og melkepulver. Spanjolene vil verne ris-, oliven- og appelsindyrkere, italienerne vinprodusenter og grekerne tobakksbønder.

EU står da også som mest brutale motpol til fattige u-land i globale organisasjoner som Verdens handelsorganisasjon (WTO), Det internasjonale pengefondet (IMF) og Verdensbanken.

Her noe av brutaliteten:

- EU sloss for et kunne dumpe matvarer som utkonkurrerer fattigbønder i den tredje verden.
- Til gjengjeld setter EU ofte inn kraftige straffetiltak hvis import fra u-land truer arbeidsplasser i EU.
- EU opptrer mer proteksjonistisk over for u-land enn de andre «verstingene», USA, Japan, Canada, Sveits – og Norge.
- EU vil ha internasjonale investeringsavtaler som gir vestlige storkonsern rettigheter som nasjonale og lokale myndigheter ikke kan gripe inn mot.
- Som vilkår forkjøpe mer mat og mer klær fra u-land, krever EU at de skal åpne markedene sine for EUs tjenestekonsern.

Ingen ting tyder på at Norge hevder sine offensive næringsinteresser med mindre nidkjærhet enn EU og USA. Vi slåss for rederne våre, for fiskeeksporten, for Statoil, Telenor og entreprenørselskap som vil bygge kraftverk og veier i andre land.

Men fordi de norske interessene er færre og smalere, har norske myndigheter et større handlingsrom i internasjonale forhandlinger. Det betyr at de på en del områder kan være lydøre for overordnede solidaritetshensyn – og særlig hvis det fins en norsk opinion som presser på den veien.

Det er derfor et grunnleggende strukturtrekk at et lite land som Norge har mulighet for å innta en mer solidarisk rolle overfor u-land enn EU og USA. At vi har mulighet for det, er ikke det samme som at vi gjør det – ofte nok.

Men når vi først bruker denne handlefriheten, kan vi - sjøl med under en promille av verdens befolkning - av og til innta rollen som pådriver for en mer solidarisk verden.

Når et i-land går på tvers av andre i-land mens et hundretall u-land kan følge med på hva som skjer, setter det opp et press på andre i-land. Det er et press som ikke er der ved forhandlinger innad i EU.

Media vil også gi en slik uenighet mellom i-land langt større oppmerksomhet enn om uenigheten utspilles ved forhandlinger i lukkede rom innad i EU.

Ved forhandlinger innad i EU ville vi også lett bli feid av banen med argumentet: Det er lett for dere i Norge å vise solidaritet på et område der dere ikke har næringsinteresser som rammes. Men det argumentet kan ikke EU bruke mot Norge utad!

Utfordringer for åpen verdensscene kan derfor sette spor etter seg – også innad i EU. Hvis vi er mange nok som vil et slikt Norge – og stiller krav til regjeringer om å bruke handlingsrommet for internasjonal solidaritet systematisk og aktivt.